

KRISTUSE RISTIMISE PÜHA AD 2026

Ap 8:26–40 (Js 61:1–3; Jh 1:29–34)

26 Issanda ingel rääkis aga Filippusele: «Tõuse ja mine lõuna poole seda teed, mis läheb Jeruusalemmast alla Gaza poole! See on tühermaa.»

27 Ja Filippus tõusis ning läks. Ja vaata, üks Etioopia eunuhh, etiooplaste kuninganna kandake võimukandja, kes valitses kogu ta varanduse üle, oli tulnud Jeruusalemma Jumalat kummardama

28 ning oli tagasi pöördumas ja istus oma tõllas ning luges prohvet Jesaja raamatut.

29 Ja Vaim ütles Filippusele: «Mine ja ligine sellele tõllale!»

30 Filippus jooksis tõlla juurde ja kuulis teda lugemat prohvet Jesaja raamatut ning küsis: «Kas sa ka aru saad, mida sa loed?»

31 Tema vastas: «Kuidas ma võin aru saada, kui keegi mind ei juhata?» Ja ta palus Filippust astuda üles ja istuda enese kõrvale.

32 Ja kirjakoht, mida ta luges, oli see: «Tema on kui lammas viidud tappa ja otsekui tall on hääletu oma niitja ees, nõnda ei ava ka tema oma suud.

33 Tema alandamisega on tema õigus ära võetud. Kes jõuab tema suguvõsast jutustada? Sest ta elu võetakse ära maa pealt.»

34 Ja eunuhh hakkas rääkima ning ütles Filippusele: «Ma palun sind, kelle kohta prohvet seda ütleb? Kas enese või kellegi teise kohta?»

35 Aga Filippus avas oma suu ja sellest kirjakohest lähtudes kuulutas talle evangeeliumi Jeesusest.

36 Aga kui nad teed mööda edasi läksid, jõudsid nad ühe vee äärde. Ja eunuhh lausus: «Ennäe, vesi! Mis takistab, et mind ei võiks ristida?»

37 Aga Filippus ütles: «Kui sa usud kogu südamest, siis on see võimalik.» Ta vastas ja ütles: «Ma usun, et Jeesus Kristus on Jumala Poeg!»

38 Ja ta käskis tõlla peatada ja nad mõlemad, Filippus ja eunuhh, astusid vette, ja Filippus ristis tema.

39 Aga kui nad veest välja tulid, haaras Issanda Vaim Filippuse, ja eunuhh ei näinud teda enam. Kuid ta läks oma teed edasi rõõmuga.

40 Aga Filippus leiti Asdodist, ja ta kuulutas mööda maad käies evangeeliumi kõigile linnadele, kuni ta jõudis Kaisareasse.

Issanda ingel aga rääkis Filippusega, üteldes: «Tõuse üles ja mine keskpäeva poole Jeruusalemmast alla Gazasse minevale teele – see on tühermaa.» Ja olles tõusnud, ta läks, ja vaata: mees, põlenud palgega eunuhh, etiooplaste kuninganna Kandake võimukandja, kes oli üle kogu ta varanduse – see oli tulnud Jeruusalemma Jumalat kummardama. Ta oli tagasi pöördumas ja istumas oma kaarikus, ja ta luges prohvet Jesajat. Vaim aga ütles Filippusele: «Astu ligi ja liitu selle kaarikuga!» Filippus aga, olles ligi jooksnud, kuulis teda lugemas

prohvet Jesajat ja ütles: «Kas sa üldse mõistad, mida sa loed?» Tema aga ütles: «Kuidas ma küll suudaksin, kui keegi mulle teed ei juhata?» Ja ta palus Filippusel üles astudes enda juurde istuda. Kirjakoht aga, mida ta luges, oli see: «Nagu lammas viidi Ta tapale, ja nagu tall, hääletu oma püüajate ees, nõnda ei ava Ta oma suud. Tema alanduses võeti ära Tema kohus – kes loeb üles Tema eluea, sest Tema elu võetakse ära maa pealt.» Eunuhh aga, vastates Filipposele, ütles: «Ma anun sind, kelle kohta prohvet ütleb seda? Iseenda kohta või kellegi teise kohta?» Filippos aga, olles avanud oma suu ja alustanud sellest kirjasõnast, kuulutas talle head sõnumit Jeesusest. Kui nad aga teed mööda edasi läksid, tulid nad mingi vee juurde ja eunuhh ütles: «Vaata, vesi! Mis takistab mind saamast ristitud?» Filippos aga ütles: «Kui sa usud kogu südamest, on see võimalik.» Vastates aga ta ütles: «Ma usun Jeesuse Kristuse olevat Jumala Poja!» Ja ta käskis kaariku peatada ja nad mõlemad astusid alla vette, nii Filippos kui eunuhh, ja ta ristis tema. Kui nad aga veest üles astusid, võttis Issanda Vaim Filippose ära ja eunuhh ei näinud teda enam, läks aga oma teed rõõmutsedes. Filippos aga leiti Asdodist, ja läbi minnes kuulutas ta head sõnumit kõigis linnades, kuni ta tuli Kaisareasse.

Sissejuhatus

Evangelist Luuka poolt oma evangeeliumi järjena kirjutatud Apostlite tegude raamat ei ole mitte niivõrd varaseim ülevaade kristliku kiriku ajaloost, kuivõrd kiriku algusaegu kirjeldav [misjoni-] teoloogiline teos, mille keskne teemapüstitus on kokku võetav Issanda poolt apostlitele öeldud sõnadega: «Te saate väe Pühalt Vaimult, kes tuleb teie üle, ja te peate olema minu tunnistajad Jeruusalemmas ja kogu Juuda- ja Samaariamaa ning ilmamaa äärteni.» (Ap 1:8) Apostlite tegude raamat kõneleb kiriku algusest Jeruusalemmas, selle peatselt puhkenud tagakiusamisest ärgitatud levimisest Vahemere idarannikul (ja tasahilju ka Aafrikasse) ning seejärel juba teadlikust misjonist, mis saavutas oma esialgse eesmärgi kristluse jõudmisega tollase maailma pealinna Rooma.

Apostlite tegude raamatu esimese poole peategelasteks võib pidada eeskätt Peetrust, temaga koos Johannest ning vähemal määral teisi apostleid ja sõnakuulutajaid (näiteks diakoneid Stefanost ja Filippust), alates kolmeteistkümnendast peatükist aga vaieldamatult apostel Paulust, keda esimest korda mainitakse seoses Stefanose hukkamisega ning kelle pöördumise lugu on niivõrd määrava tähtsusega, et seda refereeritakse Apostlite tegude raamatus põhjalikult lausa kolmel korral.

Kiriku pärimuse järgi on nii kolmanda evangeeliumi kui Apostlite tegude raamatu autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiookias paganlike vanemate lapsena. Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö tulemusena, kelle saatjaks Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli ning kelle juurde ta jäi ka tema vangipõlve päevil. Kuna Apostlite tegude raamat lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel

viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, võib see varasemalt olla kirjutatud kas kuuekümnendate aastate keskpaiku või teisel poolel.¹

Nagu Luuka evangeelium, nii algab ka Apostlite tegude raamat sissejuhatusega, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse kedagi Teofilost²: «Esimese raamatu, Teofilos, ma kirjutasin kõigest sellest, mida Jeesus algusest peale tegi ja õpetas kuni selle päevani, mil Ta võeti üles taevasse pärast seda, kui Ta apostlitele, keda Ta oli valinud Püha Vaimu kaudu, oli andnud korraldusi. Neile Ta oli pärast oma kannatamist näidanud ennast elavana, tõendades seda mitmel viisil, ilmudes neile neljakümne päeva jooksul ja kõneldes Jumala riigist.» (Ap 1:1–3)

Arvatavasti oli Teofilos ristiusust huvitunud pagan, ristimiskandidaat, kes kehastab kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Taoline õpetuslik taotlus tuleb esile mitmete pikkade kõnede kaudu, mida Apostlite tegude raamat sisaldab ja mis on äärmiselt sobivaks kokkuvõtlikuks materjaliks kristliku usu põhisisu tundma õppimisel, seda nii juutidele, kelle ajalooga ja pühade kirjadega kuulutus Jeesusest kui töötatud Messiasist seotakse, kui ka paganatele, kellele näidatakse, et nemadki on kutsutud osa saama juutidele ja juutide kaudu antud töötustest.

Luukas demonstreerib Apostlite tegude raamatus äärmise selgusega, et evangeelium Jeesusest Kristusest ei ole mõeldud mitte ainult Iisraeli rahvale, vaid kõigile inimestele, kusjuures selle esimeseks kuulutajaks pole mitte «paganate apostel» Paulus, vaid «ümberlõigatute apostel» Peetrus: «Kui nüüd Jumal on andnud neile samasuguse anni kui meilegi, kes me usume Issandasse Jeesusesse Kristusesse, kes olen siis mina, et ma oleksin võinud Jumalat keelata... Mehed-vennad, te teate, et Jumal juba ammu ajast on valinud teie seast minu, et minu suu läbi paganad kuuleksid evangeeliumi sõna ja saaksid usklikuks. Ja südametundja Jumal on nende eest tunnistanud, andes neile Püha Vaimu nagu meilegi, ja ei ole teinud mingit vahet meie ja nende vahel, olles usu läbi puhastanud nende südamed... Ent meie usume end päästetud olevat Issanda Jeesuse armu läbi samal kombel nagu nemadki.» (Ap 11:17; 15:7–9.11)

Apostlite tegude raamat on kõrgetasemeline kirjanõusteos, algusest lõpuni suurepäraselt komponeeritud, ja isegi selle ootamatult järsuna tunduda võiv lõpp ei ole kindlasti juhuslik, vaid teadlikult avatuks jäetud uks tulevikku: «Aga Paulus jäi kaheks täisaastaks oma üürielamusse ja võttis vastu kõiki, kes tema juurde tulid, kuulutades Jumala riiki ja õpetades tõe Issandast Jeesusest Kristusest täiesti avalikult ja ilma takistamata.» (Ap 28:30j) Sealtpeale on juba iga järgneva kristlaste põlvkonna kutsumus ja ülesanne Apostlite tegude raamatut edasi kirjutada.

¹ Nn ajaloolis-kriitilise koolkonna esindajad on kindlad, et Apostlite tegude raamat on kirjutatud pärast aastat 90 ning et selle nende väitel tundmatuks autoriks ei saa mingil juhul olla arst Luukas. Seevastu tunnustatud Uue Testamendi teadlane Klaus Berger paigutas Apostlite tegude raamatu kirjutamisaja vahemikku 65–71.

² Nimi Θεόφιλος – «Jumala sõber» – võib olla ka kõigi lugejate tähistamiseks mõeldud pöördumine.

Keelelisi märkuseid

Issanda – κυρίου – sõna κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale (ja Kristusele) reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

Ingel – sõna ἄγγελος tähendab «sõnumiviija», «saadik», «ingel».

Filippusele – πρὸς Φίλιππον – nimi Φίλιππος koosneb sõnadest φίλος – «sõber», «armastaja» – ja ἵππος – «hobune», tähendades niisiis «hobusearmastaja». Tähendusest tähtsam on see, et tegemist on puhtalt kreeka nimega, mis näitab, et Filippus oli pärit helleniseerunud juutide hulgast (ning seetõttu avatud misjonitööks nii Samaarias kui paganate keskel).

Tõuse – ἀνάστηθι – sõna ἀνίστημι tähendab nii «püsti tõusma» kui ka «[unest] üles tõusma» ja «[surnuist] üles tõusma».

Lõuna – μεσημβρίαν – sõna μεσημβρία koosneb sõnadest μέσος – «kesk», «keset», «keskel» – ja ἡμέρα – «päev» – ning tähendab sõnasõnalt «keskpäev». Nagu eesti sõna «lõuna», tähistab μεσημβρία nii keskpäeva kui lõunakaart.

Teed – τὴν ὁδὸν – sõna ὁδός tähendab nii «tee» kui «teekond» (s.t «käidud/parajasti käidav tee»).

Jeruusalemmast – ἀπὸ Ἱερουσαλήμ – nime Ἱερουσαλήμ – יְרוּשָׁלַיִם või יְרוּשָׁלַם – tõlgitakse kristlikus traditsioonis sageli kui «rahu linn».

Gaza – Γάζαν – nimi Γάζα – heebrea keeles גֶּזַע – tähendab «tugev», «vägev», «võimas», «kindlustatud».

Tühermaa – sõna ἔρημος tähendab «üksildane», «üksik», ka «asustamata», «tühi», «kõrb», «tühermaa», «kõnnumaa».

Filippus – originaalis puudub siin Filippuse nimi.

Etioopia – nimi Αἰθίοψ tuleneb sõnadest αἶθω – «põlema», «süütama» – ja ὤψ – «pale», «[silm-] nägu» – ning tähistas algselt otsekui mustaks põlenud või kõrbenud näoga, s.t tumedanahalist inimest⁶, hiljem konkreetselt etiooplast.⁷

³ Vrd samast algtüvest pärineva venekeelse verbiga ходить – «käima».

⁴ Paljude keeleteadlaste pärineb Jeruusalemma nimi küll hoopis iidset ugariti jumaluselt Šalimilt.

⁵ Siit tuleneb ka eesti keeles tarvitav võõrsõna «eremiit» – «üksiklane», «erak».

⁶ 1739. aasta Piiblis: «üks kohhitsetud Mora-ma mees».

⁷ Siin tuleb meeles pidada, et tegemist ei ole Etioopiaga mitte tänapäevases, vaid vana-aja mõistes, mil selle all peeti silmas Nuubiat (tänapäeva Lõuna-Egiptuse ja Sudaani aladel).

Eunuhh – sõna εὐνοῦχος tähendab sõnasõnalt «voodihoidja», tähistades eeskätt kastreeritud haaremivalvurit, kuigi eunuhhidel võis olla ka muid ülesandeid.

Kuninganna – βασιλίσσης – sõna βασίλισσα – «kuninganna», «valitsejanna» – tuleneb nagu ka sõna βασιλεύς – «kuningas», «valitseja» – tõenäoliselt sõnast βάσις, mis antud kontekstis tähistab kõrgemal kohal seismist.

Kandake – Κανδάκης – Κανδάκη ei ole tõenäoliselt mitte isiku-, vaid dünastia nimi.

Võimukandja – sõna δυνάστης – «võimukandja», «võimumees» – tuleneb verbist δύναμαι – «võimeline olema», «suuteline olema», «[millekski piisavat] jõudu omama».⁸

Varanduse – τῆς γάζης – sõna γάζα – «varandus», «aare» – tuleneb tõenäoliselt farsikeelsest sõnast گنج (ganj). Kas siin on tegemist sõnademänguga – Γάζα ja γάζα –, seda on raske öelda.

Jumalat kummardama – προσκυνήσων – sõna προσκυνέω tähistab tavaliselt põlvili maha heites ja laupa vastu maad pannes kummardamist, aga ka austuse märgina käe suudlemist.⁹

Luges – ἀνεγίνωσκεν – sõna ἀναγινώσκω tähendab «ära tundma», «eristama», «täpselt teadma», ka «[üles] lugema».

Prohvet Jesaja raamatut – τὸν προφήτην Ἡσαΐαν – sõnasõnalt: «prohvet Jesajat». Sõna προφήτης – «prohvet» – tuleneb verbist φημί – «ütleva», «lausuma», «teada andma» –, millele on lisatud eesliide πρό – «ees», «ette». Nimi Ἡσαΐας – heebrea keeles הִישַׁיָּ – tuleneb Jumala nimest ja verbist שָׁפַט – «päästma», «päästetud olema» – ning tähendab «Issanda pääste» või «Issand on päästnud».

Vaim – τὸ πνεῦμα – sõna πνεῦμα tuleneb verbist πνέω – «hingama», «puhuma» – ja tähistab sarnaselt heebrea sõnale הָיָה nii vaimu, tuult kui ka hingeõhku.

Ligine – κολλήθητι – sõna κολλάω – «kinnitama», «ühendama», «kokku kleepima», «kinni hakkama» – tuleneb sõnast κόλλα – «liim».

Aru saad – γινώσκεις – sõna γινώσκω tähendab «tundma õppima», «tunda saama», «teadma», «mõistma», «taipama», «[jätkuva, kasvava kogemuse kaudu] tunnetama».

Ei juhata – μή...ὀδηγήσει – sõna ὀδηγέω koosneb sõnadest ὁδός – «tee» – ja ἡγέομαι – «juhtima», «juhatama» – ning tähendab «teejuhiks olema», «teed juhatama».

⁸ Muuhulgas tulenevad siit ka lõhkeainet tähistav sõna «dünamiit» ja elektrigeneraatorit tähistav sõna «dünamo».

⁹ Moodsas kreeka keeles tähistab sõna προσκυνητής palverändurit.

Palus – παρακάλεσέν – sõna παρακαλέω tähendab «manitsema», «noomima», «julgestama», «lohutama», «trööstima», «tungivalt paluma», «anuma», «vannutama», «ärgitama», «innustama».

Alandamisega – ἐν τῇ ταπεινώσει – sõna ταπείνωσις tuleneb verbist sõna ταπεινός – «madalaks tegema», «tasaseks tegema», «alandama», «tasandama» – ning tähendab «madalus», «alandus».

Õigus – ἡ κρίσις – sõna κρίσις tähendab «eraldamine», «lahutamine», «lõhestamine», «lääbikatsumine», «valikutegemine», «kohtumõistmine», «[hukkamõistev] kohtuotsus».

Suguvõsast – τὴν γενεάν – sõna γενεά tähendab «sünd», «sündimine», «sündinu», «sünnitatu», «sugupõlv», «põlvkond», ka «eluiga».

Hakkas rääkima ning ütles – ἀποκριθεὶς...εἶπεν – sõnasõnalt: «vastates/kostes ütles».

Palun – δέομαί – sõna δέομαι tähendab «[millestki] puudust tundma», «[midagi] soovima/ihaldama», «anuma», «paluma».

Kuulutas...evangeeliumi – εὐηγγελίσατο – sõna εὐαγγελίζω koosneb eesliitest εὖ – «hea», «hästi» – ja sõnast ἄγγελος – «sõnumiviija», «ingel» – ning tähendab «head sõnumit viima/kuulutama», «evangeeliumi kuulutama».

Jeesusest – τὸν Ἰησοῦν – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Ristida – βαπτισθῆναι – sõna βαπτίζω tähendab «sisse kastma», «pesema», «[veega] puhastama», «ristima».

Usud – πιστεύεις – sõna πιστεύω – «uskuma», «tõeks pidama», «veendunud olema», «[millelegi oma] usaldust panema» – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma».

Südamest – ἐξ...καρδίας – sõna καρδία – «süda» – tähistab piltlikult n-ö sisemist inimest, s.t eneseteadvust, eriti hinge ja vaimu keskmene, mõtete, tunnete, soovide, igatsuste, püüdluste «asupaigana», elujõu ja tahte allikana.

Kristus – Χριστόν – sõna Χριστός tuleneb verbist χρίω – «võidma», «salvima» – ja tähendab sedasama, mida heebrea מָשִׁיחַ – «Messias», «Võitu».

Haaras – ἥρπασεν – sõna ἁρπάζω tähendab «väevõimuga ära võtma», «vägisi omandama», ka «ära napsama».

Rõõmuga – χαίρων – sõna χαίρω tähendab «rõõmustama», «rõõmu tundma», «rõõmutsema».

Leiti – εὐρέθη – sõna εὐρίσκω tähistab eeskätt taolist leidmist, millele ei eelne otsimine, vaid mis pigem sünnib ootamatult, hea õnne peale.¹⁰

Asdodist – εἰς Ἀζωτον – nimi Ἀζωτος – heebrea keeles אֲזוֹט – tähendab «vägev», «võimas», «kindlustatud paik». Ajalooliselt oli Asdod üks viiest tähtsamast vilistite linnast.

Kaisareasse – εἰς Καισάρειαν – siin peetakse silmas Augustuse auks Kaisareaks nimetatud linna, mis asus Vahemere rannikul Joppest umbes 50 km põhja pool. Tegemist oli Palestiina pealinnaga, kus asus Rooma prokuraatori residents. Kaisarea oli Filippuse kodulinn (Ap 21:8).

Sisuline analüüs

Apostlite tegude raamatus mainitakse kahte Filippust, kellest üks kuulus Jeesuse kaheteistkümne apostli hulka, teine oli aga evangelist, kes valiti seitsme diakoni hulka koos Stefanose, Prokorose, Nikanori, Timoni, Parmenase ja Nikolaosega (Ap 6:5). Apostlite tegude raamatu kaheksandas peatükis on juttu teisena nimetatud Filippusest – see, et tegemist ei olnud apostliga, ilmneb tõsiasiast, et pärast seda, kui ta oli Samaarias evangeeliumi kuulutanud ja seal usklikuks saanud ristitud, tulid Jeruusalemmast apostlid, kes panid oma käed samaarlaste peale ja palvetasid nende eest, et nad saaksid Püha Vaimu (Ap 8:14jj).

Filippuse nimi näitab, et ta oli pärit helleniseerunud juutide hulgast, ning tema elukohana nimetatakse Palestiina tollast pealinna Kaisaread, kus asus ka Rooma asehalduri residents (Ap 21:8). Filippuse lugu Apostlite tegude raamatu kaheksandas peatükis on omalaadne üleminek Jeruusalemmas toimunud laiema, õige pea ka paganate keskel toimunud misjoni kirjeldamisele: samaarlased, kelle juurde ta esmalt evangeeliumikuulutusega jõudis, seisis otsekui juutide ja paganate vahel, kuna ühelt poolt suhtuti neisse kui muulastesse ja väärusulistesse, teisalt aga tunnistasid nad omaks Moosese Seaduse, mille jätkuva järgimise küsimus oli esimeste kristlaste seas teatavasti väga tõsise – isegi tulise – arutelu objektiks (vt Ap 15).

Filippus suundus Samaariasse pärast Stefanose hukkamist, mis sai Jeruusalemmast väljapoole suunatud misjonitöö otseseks ajendiks: «Nüüd käisid need, kes olid tagakiusamisel hajutatud, mööda maad ja kuulutasid evangeeliumi.» (Ap 8:4) Kirjeldus nii Filippuse tegevusest Samaarias kui hiljem Etioopia eunuhhi õpetamisel ja ristimisel sarnaneb Vana Testamendi prohvetilugudele, eeskätt neile, mis kõnelevad Eelijast ja Eliisast: ta tegi tunnustähti, tervendas haigeid, ajas välja rüvedaid vaime, tõi usule isegi nõid Siimona, kes oli nii vägev mees, et tema «mõju all olid kõik, nii pisikesed kui

¹⁰ Meenutagem siinkohal Archimedese kuulsat vanniskäiku.

suured» (Ap 8:10). Kõike seda ei teinud Filippus aga mitte mingit inimlikku plaani järgides, vaid vastavalt sellele, kuidas teda juhatasid inglid (Ap 8:26) või kuidas Jumala Vaim teda suunas (Ap 8:29) ning koguni ühest kohast teise kandis (Ap 8:39).

Õigupoolest jääb mulje, et Filippuse loo «vanatestamentlikkus» on taotluslik, kuni selleni välja, et jutustuses Etioopia eunuhhi pöördumisest ja ristimisest näivad otsese prohvet Jesaja tsitaadi kõrval peituvat ka vihjed prohvet Sefanja raamatule, iseäranis selle kreekakeelses tõlkes. See ei saa olla juhuslik, kuna Etioopia eunuhhi ristimine on üleminekuks ja sissejuhatuseks kristlikule misjonile paganate keskel.

Siinkohal on sobiv tsiteerida apostel Paulust:

«Seepärast tuletage meelde, et teie, kes te varem olite loomu poolest paganad ja keda ümberlõikamatuteks nimetasid need, keda kutsuti ümberlõigatuteks ihu ümberlõikamise tõttu, – teie olite tol ajal ilma Kristuseta, kaugel eemal Iisraeli kodakondsuse õigusest ja võõrad töotuselepingule, teil ei olnud lootust ega Jumalat siin maailmas. Nüüd aga Kristuses Jeesuses olete teie, kes te varem olite Jumalast võõrdunud, saanud lähedaseks Kristuse vere läbi. Sest Tema on meie rahu, kes on mõlemad liitnud üheks ja lõhkunud maha vaheseina – see tähendab vaenu – oma ihu kaudu, kui Ta muutis kehtetuks käskude Seaduse, et luua eneses need kaks üheksainsaks uueks inimeseks, tehes rahu, ning et lepitada Jumalaga mõlemad ühesainsas ihus risti kaudu, surmates risti peal vaenu. Ta on tulnud ja kuulutanud rõõmusõnumit rahust teile, kaugelolijaile, ja rahu lähedalolijaile, sest Tema läbi on meil mõlemal ühesainsas Vaimus ligipääs Isa juurde.» (Ef 2:11–18)

Kui kunagi kuulutasid prohvetid Jumala karistust nii Iisraelile kui Iisraeli vaenlastele, siis Jeesuses Kristuses on tulnud pääste mitte ainult Iisraelile, vaid ka neile, kes on ajalooliselt olnud Iisraeli vaenlased, kusjuures pole sugugi haruldane, et Vana Testamendi prohvetid lisaks esimesele juba ka viimast ette kuulutasid. Nii võime prohvet Sefanja raamatust lugeda: «Assa jäetakse maha ja Askelon jääb tühjaks, Asdod aetakse ära keskpäeval ja Ekron juuritakse välja. Siis toovad mulle roahvreid minu poole palvetajad, hajuvil olijad, teiselt poolt Etioopia jõgesid.» (Sf 2:4; 3:10)

Assa, mis prohvet Sefanja ettekuulutuse kohaselt *maha jäetakse*, on sama, mis *Gaza*, millesse suunduva tee kohta öeldakse Apostlite tegude raamatus, et see on *tiihermaa*. Samuti mainitakse mõlemas *Asdodit* ja *keskpäeva* (vt keelelist märkust sõna «lõuna» kohta). Mõlemas tekstis on juttu *palvetajatest* või Jumala *kummardajatest*, kusjuures mõlemas tulevad nad *Etioopiast*. Nii võime öelda, et Etioopia eunuhhi pöördumine ja ristimine on vähemalt teataval määral prohvet Sefanja ettekuulutuse täitumine.

Too etiooplane – või pigem nuubialane, igal juhul tumedanahaline – ei olnud ei juut ega religiooses mõttes pagan, vaid ülima tõenäosusega juudiusku pöördunu ehk proselüüt. Seda, et tegemist ei ole esimese ristitud paganaga, kinnitab peagi järgnev Korneeliuse ristimise lugu (Ap 10), millega seoses kirjeldatud Peetruse nägemus näitab väga selgelt, et esimene ristitud pagan oli Korneelius – just tema ristimisega ja sellega kaasnenud

Püha Vaimu saamisega põhjendas Peetrus apostlite kontsiilil paganamisjoni võimalikkust (Ap 15:7–11). On enesestmõistetav, et otsust ristida ka paganaid ei teinud diakon Filippus ega isegi mitte lihtsalt üks kaheteistkümnest apostlist, vaid Peetrus, keda Apostlite raamat täiesti selgelt mõistab apostlite seas autoriteedi poolest esimesena (hoolimata sellest, et Jeruusalemma koguduse juhiks oli Jaakobus).

See, et tegemist oli eunuhhiga, ei pruugi tähendada, et tee proselüütide hulka oleks olnud talle ilmtingimata suletud, kuigi on tõsi, et Moosese Seadus on selle koha pealt ühemõtteline ja äärmiselt range: «Issanda kogudusse ei tohi tulla see, kes on kohitsetud pigistuse läbi või kellel on suguti ära lõigatud.» (5Ms 23:2) Samas on Vana Testamendi hilisemad raamatud, iseäranis prohvetid, märksa leebemad ja lootustandvamad: «Ärgu rääkigu ega öelgu Issandaga liitunud võõras: «Issand eraldab mind muidugi oma rahvast!» Ja kohitsetu ärgu öelgu: «Vaata, ma olen kuivanud puu!» Sest nõnda ütleb Issand: Kohitsetuile, kes peavad mu hingamispäevi ja valivad, mis on mu meele järgi, ja peavad kinni mu lepingust, neile ma annan oma kojas ja oma müüride vahel mälestusmärgi ja nime, parema kui pojad ja tütreid: mina annan neile igavese nime, mida ei saa hävitada.» (Js 56:3–5)

Etioopia eunuhh oli jõukas ja tähtis mees: mitte mõni haaremivalvur, nagu võiks eunuhhi puhul esimese asjana arvata, vaid ta valitses oma kuninganna vara üle – küllap ka mitte lihtsa arveametnikuna, vaid kojaülemena ja ilmselt ka oma valitsejanna nõunikuna. Nii oli tal vabadus ja ühtlasi ka piisav rahaline võimekus, et võtta oma usu pärast ette pikk teekond Jeruusalemma. Seda, kui tõsiselt too mees oma usku võttis, näitab seegi, et ta oli hankinud endale koopia prohvet Jesaja raamatust ning tõepoolest ka luges seda teel olles.¹¹

Niipea, kui Filippus nägi teel olevat etiooplast, sai ta Vaimult korralduse mitte lihtsalt tema sõidukile ligineda, nagu seisab eestikeelses tõlkes, vaid ennast selle külge «kleepida» (vt vastavat keelelist märkust), s.t reisiseltskonnaga liituda. Kuigi eunuhh ei lugenud Jesaja raamatut mitte hääletult, vaid kuuldavalt, on selge, et loetu kuulmiseks ja mõistmiseks läbi kaarikurataste müra pidi Filippus olema väga ligidal – sama kehtib eunuhhi kõnetamise puhul. Niisiis täitis Filippus Vaimult saadud korralduse ülima kuulekuse ja täpsusega ning küllap ka järgnev oli inspireeritud Jumala Vaimust.

Pärast seda, kui Filippus oli eunuhhilt küsinud, kas too ka aru saab, mida ta loeb, ning etiooplane omakorda tunnistanud, et ta seda ei suuda, kuna keegi ei juhata teda, kutsus eunuhh Filippuse enda juurde kaarikusse. Mis teda selleks julgustas – miks ta arvas, et Filippus võib teda aidata –, seda meile ei öelda. Taoliste küsimuste õhku jätmine näib kuuluvat Luuka poolt armastatud kirjanduslike võtete hulka, iseäranis Apostlite tegude

¹¹ Ega see väga mugav olnud, eriti arvestades, et tõenäoliselt reisis eunuhh kaarikuga, mitte tõllaga – sellele viitab originaalis kasutatud sõna ἄρμα, mis erinevalt sõnast πέδαι ei tähista enamasti mitte nelja-, vaid kahe rattalist sõidukit.

raamatus – nii autorile kui lugejale peab piisama teadmisest, et lisaks inimestele oli kohal Püha Vaim (kelle tulemisega Apostlite tegude raamat ju algabki), ja see tähendab, et kõik on võimalik.

See, mida eunuhh luges, oli prohvet Jesaja raamat – konkreetselt tsiteeritakse Jesaja raamatu 53. peatüki seitsmendat ja kaheksandat salmi (ehk oli eunuhh tulnud Jeruusalemma lehtmajadepühaks, mil seda teksti loeti) –, kusjuures mitte heebreakeelse originaali, vaid *Septuaginta* kreekakeelse tõlke järgi, mis kohati erineb originaalist. Erinevus tuleb (mitte küll sõnasõnalise täpsusega) välja ka eestikeelses tõlkes:

Js 53:7–8	Ap 8:32–33
Teda piinati ja ta alistus ega avanud suud nagu tall, keda viiakse tappa, nagu lammas, kes on wait oma niitjate ees, nõnda ei avanud ta oma suud.	Tema on kui lammas viidud tappa ja otsekui tall on hääletu oma niitja ees, nõnda ei ava ka tema oma suud.
Surve ja kohtu läbi võeti ta ära, kes tema sugupõlvest mõtles sellele, et ta lõigati ära elavate maalt, ja teda tabas surm mu rahva üleastumise pärast?	Tema alandamisega on tema õigus ära võetud. Kes jõuab tema suguvõsast jutustada? Sest ta elu võetakse ära maa pealt.

Etioopia eunuhh mõistis, et siin on juttu kellestki olulisest ning et see, keda Jesaja silmas peab, on määrava tähtsusega: «Ma palun sind, kelle kohta prohvet seda ütleb? Kas enese või kellegi teise kohta?» (Ap 8:34) Seda mõistis ka evangelist Filippus, kes «avas oma suu ja sellest kirjakohast lähtudes kuulutas talle evangeeliumi Jeesusest» (Ap 8:35). Tegemist on – nagu ka Peetruse ja Stefanose jutluste puhul, Jeesuse enda kõnedest rääkimata – äärmiselt selge tunnistusega sellest, kuidas tuleb tõlgendada ja mõista Vana Testamenti: «Te uurite pühi kirju, sest te arvate nendest saavat igavese elu – ja just need on, mis tunnistavad minust.» (Jh 5:39) Kogu Kiri tunnistab Kristusest.

Mida Filippus eunuhhile rääkis? Kreekakeelne originaaltekst annab üsna selge vastuse: ta kuulutas head sõnumit Kristuse kannatusest ja surmast, ülestõusmisest ja Tema ülendamisest taevasse. Kahjuks ei anna viimane eestikeelne tõlge seda adekvaatselt edasi, pigem tasub heita pilk 1739. aasta Piiblis: «Temma on kui lammas widud tappa, ja kui tal wait on omma niitja ees, nenda ei olle temma omma suud mitte lahti teinud: Temma allandusse sees on temma kohhus ärrawoetud; agga kes woib temma ello ea üllsräkida, sest et temma ello Ma peält ärrawoetakse.»

Prohvetikuulutuse esimene pool on selge: siin on juttu Jeesuse kinnivõtmisest, Tema üle ülekohtuselt kohtu mõistmisest – sellest, et Tema alanduses jäeti Ta õigupoolest ilma isegi [õiglasest] kohtust – «Temma alanduse sees on temma kohhus ärrawoetud» –, ning muidugi sellest, et Ta viidi tapale, kuigi Ta polnud teinud midagi kurja, ja ilma, et Ta

oleks ennast kuidagi kaitsta üritanud. Prohvetikuulutuse teine pool kõneleb aga sellest, et Kristuse lugu ei lõpe mitte Tema ülekohtuse surmaga, vaid Tema elu on «maa pealt ära võetud», s.t Ta on surnuist üles tõusnud, ning Tema «eluiga ei suuda keegi üles rääkida», s.t Ta elab igavesti.

See on täpselt sama sõnum, mida apostlid ja nende kaaslased olid kuulutanud Püha Vaimu tulekust peale: «Jeesuse Naatsaretlase, mehe, kellele Jumal on tunnistuse andnud vägevate tegude ja märkide ja tunnustähtedega, mis Jumal Tema läbi teie keskel tegi, nõnda kui te isegi teate, Tema enda, kui Ta oli Jumala määratud nõu ja etteteadmise järgi loovutatud, olete teie ülekohtuste inimeste kätega risti naelutades hukanud. Aga Jumal on Tema üles äratanud, päästes ta surmavaludest, seepärast et surmal ei olnud väge Teda pidada oma võimuses. Sellesama Jeesuse on Jumal üles äratanud surnuist, meie kõik oleme selle tunnistajad. Kogu Iisraeli sugu teadku nüüd kindlasti, et Jumal on Tema teinud Issandaks ja Messiaks, sellesama Jeesuse, kelle teie risti lõite!» (Ap 2:22–24.32.36)

Filippuse kõne pidi olema veenev, kuna teekonna jätkudes ühtäkki vett näinud eunuhh – tuletame meelde, et tegemist oli tühermaa või lausa kõrbega – hüüdis: «Ennäe, vesi! Mis takistab, et mind ei võiks ristida?» (Ap 8:36) Kas ta oli ristimisest juba varem kuulnud, seda me ei tea¹² – küllap Filippus rääkis talle sellestki, samamoodi, nagu Peetrus oli nelipühapäeval vastanud juutidele, kes küsisid, mida nad tegema peavad: «Parandage meelt ja igaüks teist lasku ennast ristida Jeesuse Kristuse nimesse oma pattude andekssaamiseks, ning siis te saate Püha Vaimu anni.» (Ap 2:38)

Paljudes Apostlite tegude raamatu käsikirjades puudub järgnev salm, ent isegi kui see on hiljem lisatud, on enam kui tõenäoline, et see kajastab reaalselt aset leidnud dialoogi: «Aga Filippus ütles: «Kui sa usud kogu südamest, siis on see võimalik.» Ta vastas ja ütles: «Ma usun, et Jeesus Kristus on Jumala Poeg!»» (Ap 8:37) Tegemist võib olla standartse varakristliku ristimis-usutunnistusega, mis ajapikku asendus tunnistusega usust Kolmainu Jumalasse. Etiooplase kui proselüüdi puhul oli see tunnistus ilma igasuguse kahtluseta piisav, kuna teda ei olnud vaja veenda uskuma ainujumalasse, vaid üksnes sellesse, et ristilöödud ja surnuist üles tõusnud Jeesus Kristus on tõeline Jumal, kes sai inimeseks ja tuli ning «kandis paljude pattu ja seisis üleastujate eest» (Js 53:12), nagu seisab selles raamatus ja lausa samas peatükis, mida etiooplane luges – kindlasti mitte juhuslikult, vaid Jumala head ja armulist ettehooldust mööda –, kui Filippus talle evangeeliumi kuulutama saadeti.

Filippus ei vaagitud pikalt, vaid astus koos eunuhhiga vette ning ristis ta. Nii loomulik, kui see ka tundub, ei pruukinud see inimlikult olla sugugi päris enesestmõistetav, kuna Filippusel oli varasemast pisut vastuoluline kogemus: ta oli Samaarias ristinud nii mehi

¹² On tõsi, et hilisemal ajal kuulus ka proselüüdiks saamise juurde ristimisele sarnanev pesemisriitus, ent selle kohta puuduvad andmed 1. sajandist ja sellele eelnenud ajast.

kui naisi, nende hulgas juba nimetatud väeka mehe, endise nõia Siimona, ent just viimane oli veidi hiljem tekitanud olukorra, mis pani Peetruse peaaegu et kurja vanduma: «Hävigu su hõbe koos sinuga, et sa arvad Jumala andi saavat raha eest!» (Ap 8:20) Sellegipoolest ei hakanud Filippus Etioopia eunuhhi ristimist edasi lükkama, vaid kasutas võimalust ning tegi seda, mida oli vaja teha – teades, et teda ei olnud eunuhhiga kokku viinud mitte juhus ega tema oma tahtmine, vaid Jumala Vaim.

Etioopia eunuhhi ristimise lugu on üks neid, mille alusel vaieldakse ristimise välise viisi, s.t selle üle, kas ta ristiti vee alla kastmisega või piserdamisega, kusjuures mõlema vaate esindajad arvavad leidvat siit toetust just nimelt oma seisukohale. Vee alla kastmise pooldajad toovad esile sõnad κατέβησαν...εἰς τὸ ὕδωρ – «astusid alla vette» – ja ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος – «astusid veest üles» –, piserdamise pooldajad aga tõsiasja, et ristimine toimus kõrbes või tühermaal, kus ei saanud olla piisavalt sügavat veekogu kellegi vee alla kastmiseks.

Tõde on, et mõlemad variandid on võimalikud, kuna ka sõna βαπτίζω ise võib tähistada nii üht kui teist. Seepärast on mõistlik lähtuda Kaheteistkümne apostli õpetusest: «Ristige Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse elavas vees. Kui sul ei ole voolavat vett, risti teise veega; kui ei saa külmaga, siis soojaga. Kui aga sul ei ole kumbagi, siis vala pea peale kolm korda vett Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel.» (Didache VII)

Etiooplane «läks oma teed edasi rõõmuga» (Ap 8:39) – mis temast pärast seda sai, seda me ei tea. Seegi on Apostlite tegude raamatule iseloomulik: ühel heal hetkel justkui kaob Peetrus, kellest on eelnevalt päris palju räägitud, samuti Johannes, me ei kuule peaaegu midagi teistest apostlitest ja viimaks jääb ka Pauluse loo lõpp lahtiseks – see kõik on taotluslik, sest tegelik lugu – Kiriku lugu – läheb edasi, ka tänapäeval, meie kaudu, ulatudes Jeruusalemmast ning Juuda- ja Samaariamalt «ilmamaa äärteni» (Ap 1:8). Üheks nendest, kes selles loos osalevad, oli nüüdsest peale ka Etioopia kuninganna varahoidja.

Ka Filippus jätkas oma kuulutustööd: pärast seda, kui Vaim oli ta eunuhhi ristimise järel «haaranud» (Ap 8:39), «leiti» ta Asdodist ja ta «kuulutas mööda maad käies evangeeliumi kõigile linnadele, kuni ta jõudis Kaisareasse» (Ap 8:40). Rohkem ei kuule me temastki – peale selle, et Paulus peatus tema juures Kaisareas, kui oli viimast korda teel Jeruusalemma. Sellest lühikesest märkusest saame muuhulgas teada, et Filippusel «oli neli tütar, kes olid neitsid ja kõnelesid prohvetlikult» (Ap 21:9), s.t kogu tema pere osales evangeeliumi kuulutamise töös.

Diakon ja evangelist Filippus kehastab varajase kiriku prohvetlikku, julget ja rõõmsat meelelaadi, mille abil suudeti isegi tagakiusamine pöörata õnnistuseks ning mille varal Jeruusalemmas alguse saanud «usuteest» (vt Ap 9:2; 19:9.23; 22:4.19.22), mida esialgu peeti lihtsalt üheks uueks juudiusu sektiks, sai kõigile rahvastele avatud päästeallikas – samasugune, nagu oli too kesk tühermaad leitud vesi, millesse laskunud põlenud palgega mees astus sealt üles ja läks edasi täiesti uue inimesena.

Jutluseks

Ilmumisaja esimesel pühapäeval tähistatakse EELK Kirikukäsiraamatu järgi Kristuse ristimise püha. Vanakirikliku traditsiooni kohaselt on Issanda ristimine üks kolmest algselt Ilmumispühal (6. jaanuaril) meenutatud sündmusest – teised kaks on Jeesuslapse kummardamine hommikumaa tarkade poolt (Mt 2:1–12) ja Jeesuse esimene imetegu Kaana pulmas (Jh 2:1–11). Neid kolme ühendab Jeesuse jumalikkuse (ja jumaliku lunastusmissiooni) avalikukssaamine: Kristus on tulnud kogu inimkonna Õnnistegijana, et tuua patustele andeksandmine ning nad taas Jumala kui oma taevase peigmehega lepitada ja igaveseks ühendada.

Vanakiriklik traditsioon ütleb, et ennast ristida lastes inimkonnaga oma solidaarsust kinnitades ning Jumala Tallena asendavalt kogu maailma pattu enda peale võttes pühitses Kristus kõik veed ristimiseks. Siin ei peeta silmas aga mitte enam Johannese meeleparandusristimist, vaid kristlikku ristimist, milles inimesele saab Jumala halastust mööda osaks uuestisünni pesemine ja Püha Vaimu uuendamine (vrd Tt 3:5). Ristimises pestakse maha inimese patud, talle seni suletud olnud taevas avatakse ning orjapõlve ja hukatusse neetud inimlapsest saab taevase Isaga lepitatuna Jumala armastatud laps, kellest tema Isal on hea meel samamoodi, nagu häälel taevast kostis Kristuse ristimisel: «See on minu armas Poeg, kellest mul on hea meel!» (Mt 3:17)

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on teise lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Js 61:1–3) prohvet Jesaja raamatu ettekuulutus Jumala Võitust, kelle peal on Issanda Vaim ning kes on läkitatud «viima rõõmusõnumit alandlikele, parandama neid, kel murtud süda, kuulutama vabastust vangidele ja avama pimedate silmi, kuulutama Issanda meelepärast aastat». Naatsareti sünagoogis jutlustanud Jeesus (Lk 4:16–21) kinnitas, et see ettekuulutus kõneleb Temast.

Epistlit asendab teisel lugemisaastal Etioopia kojaüleva ristimisest kõnelev lõik Apostlite tegude raamatust (Ap 8:26–40), milles muuhulgas tsiteeritakse prohvet Jesaja ettekuulutust Jumala kannatavast sulasest kui ohvritallest, kes kannab ära paljude patu.

Teise lugemisaasta Evangeeliumiks (Jh 1:29–34) on Ristija Johannese tunnistus Jeesusest kui Jumala Tallest, kes kannab ära maailma patu, ning Jumala Pojast, kelle peal on Jumala Vaim.

Etioopia eunuhhi loo alusel jutlustades ei peaks siiski piirduma pelgalt tema ristimisest kõnelemisega, vaid pöörama põhitähelepanu sellele, mis seisab selle loo keskmes: rõõmusõnumile Jeesusest Kristusest kui Jumala Pojast, kes on meie eest kannatanud ja surnud, surnuist üles tõusnud ja taevasse läinud, tuues meile pattude andeksandmise ning uue ja igavese elu – kusjuures see sõnum on mõeldud kõigile, mitte ainult vähestele valituile.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Filippus, kellest kõneleb tänane Apostlite tegude raamatu lugemine, oli üks neist seitsmest, kes valiti hoolitsema Jeruusalemma koguduse toidulaudade eest. Siiski oli algusest peale selge, et need mehed ei piirdunud üksnes ihutoiduse jagamisega, vaid tajusid ja järgisid kutsumust kuulutada evangeeliumi. Pärast seda, kui üks seitsmest diakonist, Stefanos, oli hukatud ning Jeruusalemmas puhkes kristlaste tagakiusamine, siirdusid paljud kristlased, Filippus nende hulgas, ümberkaudsetele aladele, aga mitte selleks, et end seal varjata, vaid selleks, et seal evangeeliumi kuulutada. Filippus jõudis esmalt Samaariasse, kus ta võitis usule ja ristis palju inimesi, teiste hulgas nõid Siimona. Aga Filippuse tee viis sealtki edasi – mitte tema oma tahtmist ega plaani mööda, vaid nii, nagu talle ilmutas Jumal kas oma inglite või Vaimu kaudu.
2. Filippuse ehk olulisimaks missiooniks kujunes tema läkitamine Jeruusalemmast Gaza poole viivale teele – tühermaale, nagu rõhutab püha Luukas. Seal kohtas ta üht võõramaalast – tõenäoliselt juudiusu omaks võtnud mustanahalist meest, kes oli Etioopia valitsejanna varahoidja. Too jõukas ja küllap üsna suurt meelevalda omav mees võttis oma usku tõsiselt: ta oli tulnud Jeruusalemma Jumalat kummardama ning tagasiteelgi luges ta prohvet Jesaja raamatut. Ta ei saanud loetust veel aru, aga ta tahtis aru saada – ja Jumal vastas tema igatsusele, saates tema juurde Filippuse. Prohvet Jesaja raamatu koht, mida etiooplane luges, kõneles Messiast, kes peab kannatama ja surema, võttes enda peale teiste patu ja ülekohtu, ning kes tõuseb surnuist üles ja elab maa pealt ülendatuna igavesti. Filippus, kellelt etiooplane abi palus, selgitas talle selle kirjakoha mõtet, kuulutades talle evangeeliumi Jeesusest Kristusest.
3. Filippuse kuulutus kandis vilja ja Etioopia mees laskis ennast ristida, tunnistas Jeesuse Kristuse Jumala Pojaks. Jeesus on tõeline Jumal, kes sai inimeseks meie pärast – Ta on meie Lunastaja, meie Päästja, meie Õnnistegijana. Ennast ristida lastes kinnitas Jeesus oma ühtekuuluvust meiega, oma tahet ja valmisolekut võtta enda kanda meie patt ning pesta oma kalli ja püha verega maha kõik meie süü, et oleksime Jumalaga lepitatud ning päriksime igavese elu Tema lastena. Sellest imelisest annist sai osa ka too Etioopia mees, kes uskus kogu südamest Jeesusesse kui oma Issandasse ja Päästjasse ning kelle evangelist Filippus ristis. Too mees pöördus oma kodumaale tagasi uue inimesena, uue südamega – ta läks rõõmutsedes, sest ta mõistis, kui suur arm oli talle osaks saanud. Küllap ta kuulutas seda teistelegi – nagu ka Filippus jätkas evangeeliumi kuulutamist, tehes seda kogu oma perega, ja nagu meiegi oleme kutsutud tegema. Ei ole tähtsamat sõnumit kui sõnum Jeesusest Kristusest, Jumala Tallest, kes kannab ära maailma patu – Jumala Pojast, kelle nimes meil on igavene elu.